

بررسی و تحلیل فضایی تأثیرات گردشگری بر نواحی روستایی از دیدگاه جوامع محلی (مورد: بخش شاهو - شهرستان روانسر)

علی شمس‌الدینی^۱ داود جمینی^{۲*} علیرضا جمشیدی^۳

- ۱- استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم انسانی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی، مرودشت، ایران
- ۲- دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی و عضو باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد سنندج، سنندج، ایران
- ۳- دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

چکیده

گردشگری به واسطه تأثیرات مختلفی که بر جوامع، اعم از نقاط شهری و روستایی، بر جای می‌گذارد، در صورت مدیریت بهینه و کارآمد می‌تواند زمینه‌های توسعه و پیشرفت جوامع میزبان را فراهم نماید و در صورت عدم مدیریت و بی‌توجهی، می‌تواند زمینه‌ساز بروز مسائل و چالش‌های متعدد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی در مناطق میزبان باشد. هدف از پژوهش حاضر که از نوع تحقیقات کاربردی و با روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است، بررسی و تحلیل فضایی تأثیرات گردشگری بر نواحی روستایی بخش شاهو از توابع شهرستان روانسر از دیدگاه روستاییان بخش مذکور است. جامعه آماری پژوهش را، کلیه سرپرستان خانوار واقع در ۸ روستای بخش شاهو (۹۰۸ نفر) تشکیل می‌دهند، که با استفاده از فرمول کوکران ۲۰۶ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شده‌اند. ابزار اصلی این پژوهش پرسش‌نامه‌ای بوده که روایی آن توسط اساتید دانشگاهی و متخصصان گردشگری و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید گردید. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات و نمایش فضایی اثرات گردشگری بر نواحی روستایی بخش شاهو به ترتیب از دو نرم‌افزار SPSS و GIS استفاده گردید. نتایج بررسی کلی تأثیرات گردشگری بر نواحی روستایی بخش شاهو نشان داد که گردشگری بر ۳۸/۳ درصد مناطق مورد مطالعه تأثیری در حد کم و خیلی کم، بر ۳۰/۱ درصد تأثیر در حد متوسط و بر ۳۱/۵ درصد تأثیر زیاد و بسیار زیادی داشته است. همچنین، نتایج تحلیل واریانس حاکی از تفاوت معنادار بین روستاهای بخش مذکور به لحاظ تأثیرپذیری از گردشگری در کلیه ابعاد مورد بررسی بود. به‌طور کلی نتایج تست دانکن نشان داد روستای قوری‌قلعه با میانگین رتبه‌ای ۴/۴۹ در سطح چهارم (بالاترین سطح تأثیرات)، سه روستای تازه‌آباد، شبانکاره و بنچله به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۲/۶۶، ۲/۶۸ و ۲/۸۱ در سطح سوم، روستاهای قلعه‌گاه، چلان و ده‌لیلی به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۱/۸۸، ۱/۹۰ و ۲ در سطح دوم و روستای بزگوره با میانگین رتبه‌ای ۱/۲۷ در سطح اول (پایین‌ترین سطح اثرپذیری) واقع شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، اثرات گردشگری، توزیع فضایی، نواحی روستایی، بخش شاهو.

* نویسنده رابط: davood.jamini@gmail.com

طرح مسأله

گردشگری از مهم‌ترین فعالیت‌های انسان معاصر است که همراه با به‌وجود آوردن تغییراتی شگرف در سیمای زمین، اوضاع سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، منش و روش زندگی انسان‌ها را دگرگون می‌سازد و موجب گسترش روابط بین ملت‌ها می‌شود (کرمی‌دهکردی و همکاران، ۱۳۹۱، ۹۹؛ ساریسیک و همکاران^۱، ۲۰۱۱، ۱۰۱۱). صنعت گردشگری بعد از صنعت نفت و خودروسازی، سومین صنعت مهم جهان شمرده می‌شود و علاوه بر فقرزدایی، عدالت گستری و اشتغال‌زایی، درآمد بالایی را ایجاد کرده است، به گونه‌ای که سازمان گردشگری در بیانیه مانیل، گردشگری را نیاز اساسی در هزاره‌ی سوم معرفی کرده است (نوری و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۶). با این وجود گسترش این صنعت در هر نقطه از جهان، نیازمند شرایط و امکانات ویژه‌ای از قبیل آب و هوا، آثار تاریخی و فرهنگی، جاذبه‌های طبیعی، آداب و سنن، زیرساخت‌ها، امکانات و تجهیزات است (قنبری و همکاران، ۱۳۹۲، ۷۰). وجود پتانسیل‌های طبیعی، چشم‌اندازهای زیبا و کم‌نظیر، آداب و رسوم محلی و ... در نواحی روستایی از یک طرف، و از طرف دیگر گریز از فشارهای شهرنشینی، باعث می‌شود که نواحی روستایی به‌عنوان جایگاه و مکانی مهم، جهت گذران اوقات فراغت و گردشگری مطرح گردند (فرجی سبکبار و همکاران، ۱۳۹۱، ۲۲).

زمانی که یک جامعه به مقصد گردشگری تبدیل می‌شود، کیفیت زندگی و نظام‌های ارزشی و آداب و سنن تحت تأثیر قرار می‌گیرند (گنود و زینس^۲، ۲۰۱۱، ۱). به‌طور کلی، گردشگری می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای توسعه مناطق روستایی باشد، چرا که این مقوله می‌تواند به‌عنوان یک منبع مالی جدید، وضعیت اقتصادی مردم محلی را بهبود و به‌عنوان منبعی در خصوص زدودن فقر و افزایش اشتغال‌زایی مطرح باشد (سابل^۳، ۲۰۱۰، ۱۳۹؛ گیائوتزی و نیجکامپ^۴، ۲۰۰۶، ۸؛ بریدنهان و ویکنز^۵، ۲۰۰۴، ۷۵؛ فوساتی و پانلا^۶، ۲۰۰۰: ۱۸، لی و چانگ^۷، ۲۰۰۸، ۱۸۷). همچنین، توسعه گردشگری و توسعه روستایی دو عامل مرتبط به هم بوده که توسعه هر کدام بر دیگری اثری مثبت دارد (آرنتزن و همکاران^۸، ۲۰۰۷). با این وجود، اگر گردشگری روستایی به نحوی مناسب برنامه‌ریزی و مدیریت شود، می‌تواند خالق یا محرک فرایند توسعه‌یافتگی برای حصول به پایداری توسعه در نواحی روستایی و نیز پایداری جوامع محلی در کلیه زیر شاخه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و همچنین، فعالیت گردشگری به‌طور کلی به حساب آید (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۱، ۲). در غیر این‌صورت آثار و پیامدهای منفی متعدد گردشگری در کلیه ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، زیست محیطی، بهداشتی، کالبدی و ... بر چالش‌های جوامع روستایی دامن زده و زمینه‌های پسرفت جوامع روستایی را فراهم می‌نماید.

1 - Sariisik et al

2 - Gnoth and Zins

3 - Sebele

4 - Giaoutzi & Nijkamp

5 - Breidenhann & Wickens

6 - Fossati & Panella

7 - ; Lee & Chang

8 - Arntzen et al

نواحی روستایی بخش شاهو واقع در شهرستان روانسر به واسطه جاذبه‌های طبیعی (از جمله این جاذبه‌ها غار قوری‌قلعه، غار کاوات^۱، کوه شاهو، جنگل‌های انبوه بلوط، چشمه‌های متعدد و ...) و انسانی (از جمله بازارچه‌های محلی، آداب و رسوم محلی، روستاهای با بافت سنتی و پله‌کانی، صنایع دستی و ...)، سالانه پذیرای هزاران گردشگر از تمامی نقاط کشور و حتی کشورهای همسایه به‌ویژه کشور عراق است. بررسی تأثیرات گردشگران بر نواحی روستایی بخش شاهو و سنجش میزان تأثیرپذیری هر یک از روستاها و همچنین، وضعیت فضایی تأثیرات گردشگری بر نقاط روستایی این بخش، مسائلی هستند که محققان در پژوهش حاضر به دنبال بررسی آن‌ها می‌باشند، زیرا با دستیابی به اهداف فوق می‌توان ضمن مشخص ساختن و شناسایی وضعیت موجود، که اولین گام برای فرایند برنامه‌ریزی می‌باشد، زمینه‌های لازم را برای برنامه‌ریزی آگاهانه‌تر و دقیق‌تر مسئولان امر گردشگری در دو بخش دولتی خصوصی فراهم آورد

پیشینه تحقیق

در ارتباط با تأثیرات گردشگری بر نواحی روستایی یا به عبارتی اثرپذیر نواحی روستایی از گردشگری مطالعات متعددی صورت گرفته است که در ادامه به نتایج چند مطالعه مهم اشاره می‌شود. نتایج پژوهش مهدوی و همکاران (۱۳۸۷)، با هدف بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره کن و سولقان، نشان داد که گردشگری در زمینه اقتصادی اثرات محدودی داشته و به‌جز اشتغال‌زایی و درآمدزایی اندک، موجب بالا رفتن قیمت‌ها و سوداگری زمین شده است. در زمینه اجتماعی اثرات مثبت بیشتری نظیر افزایش سواد، بهداشت فردی و عمومی، افزایش تعامل با نواحی همجوار و کاهش مهاجرت داشته است. در زمینه زیست‌محیطی نیز ورود گردشگران به نابودی گونه‌های گیاهی و جانوری، افزایش آلودگی و تخریب محیط زیست منجر شده است.

یعقوبی (۱۳۹۱)، در مطالعه‌ای اثرات گردشگری را در مناطق روستایی بخش سلطانیه استان زنجان را بررسی کرد. نتایج پژوهش نشان داد تقویت اقتصاد منطقه، رونق صنایع دستی محلی، افزایش کیفیت زندگی و حل معضل بیکاری از اثرات مثبت و تخریب پوشش گیاهی، افزایش قیمت زمین و مسکن، از بین رفتن فرهنگ سنتی و تضاد اجتماعی بین جامعه میزبان و میهمان از اثرات منفی گردشگری در مناطق روستایی محدوده مذکور می‌باشند. نتایج مطالعه عنابستانی و همکاران (۱۳۹۱)، با هدف بررسی اثرات اجتماعی و اقتصادی توسعه گردشگری خانه‌های دوم در نواحی روستایی دهستان شیرین‌دره شهرستان قوچان نشان داد که بین توسعه گردشگری خانه‌های دوم و تغییرات در ابعاد اجتماعی و اقتصادی روستاهای دهستان شیرین‌دره رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. صیدالی و همکاران (۱۳۹۱)، اثرات گردشگری را در توسعه روستاهای دهستان چهل‌چای شهرستان مینودشت بررسی کرده‌اند. نتایج پژوهش نشان داد گردشگری تنوع مشاغل به‌ویژه در بخش خدمات را سبب گشته است. همچنین، گردشگری تحولاتی را در ابعاد اجتماعی، فعالیت‌های بخش‌های کشاورزی و درآمد روستاییان ایجاد کرده است. امیرحاجلو و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهش خود به ارزیابی و اولویت‌بندی اثرات گردشگری در سطح ملی با استفاده از تکنیک

^۱ - لازم به ذکر است که غار قوری‌قلعه یکی از آثار طبیعی ملی ثبت شده و یکی از مناطق نمونه گردشگری کشور و استان کرمانشاه می‌باشد (دفتر مناطق نمونه گردشگری، ۱۳۸۹) و همچنین، مهم‌ترین جاذبه گردشگری شهرستان روانسر می‌باشد. غار کاوات هم سومین جاذبه گردشگری شهرستان روانسر می‌باشد (قنبری و همکاران، ۱۳۹۲).

تاپسیس پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد در بین پیامدهای گردشگری بیشترین آثار مثبت آن مربوط به ابعاد اقتصادی و اجتماعی بوده است. لین و همکاران^۱ (۲۰۰۳)، در مطالعه‌ای با هدف بررسی وضعیت توزیع سود حاصل از گردشگری در مناطق جغرافیایی و گروه‌های جمعیتی تایوان نشان داده‌اند که در بین مناطق مختلف این کشور در بهره‌مندی از سودهای حاصل شده از گردشگری شکاف و نابرابری وجود دارد. نتایج پژوهش مارکویلر و همکاران^۲ (۲۰۰۴)، در تجزیه و تحلیل اثرات گردشگری در مناطق ساحلی آمریکا نشان داد بیشتر اثرات گردشگری در مباحث اشتغال و افزایش درآمد مورد توجه بوده است و مؤلفه‌های کلیدی ساختار توسعه روستایی مورد بی‌توجهی قرار گرفته‌اند. نپال^۳ (۲۰۰۷)، در مطالعه‌ای با هدف بررسی تأثیرات گردشگری بر سکونتگاه‌های روستایی منطقه آناپورنای نپال به این نتیجه رسید که گردشگری بر ابعاد تاریخی، اجتماعی و اقتصادی نواحی روستایی تأثیر گذاشته، به طوری که موجب تشکیل یک ساختار سلسله مراتبی سکونتگاه‌های روستایی در منطقه مذکور شده است. بررسی نتایج مطالعات فوق نشان می‌دهد که گردشگری تأثیرات متفاوتی را بر نواحی روستایی گذاشته است. با این وجود تاکنون هیچ مطالعه‌ای در ایران به تحلیل فضایی تأثیرات گردشگری بر نواحی روستایی که در آن به صورت موردی اثرات گردشگری را بر مجموعه‌ای از نقاط روستایی، که مبنای اصلی و اساس برنامه‌ریزی پایین به بالا را تشکیل می‌دهند، پرداخته نشده است. لذا، مطالعه حاضر می‌تواند به نوعی در نمایش فضایی اثرات گردشگری بر نواحی روستایی، جدید و دارای نوآوری باشد.

مبانی نظری پژوهش

گردشگری یکی از بخش‌های فعال اقتصادی در مناطق و نواحی مختلف جهان است که با توسعه روزافزون خود توانسته است ضمن ایجاد شرایط مطلوب اقتصادی و اجتماعی از طرق جذب سرمایه‌ها و توسعه زیرساخت‌ها، امکانات مورد نیاز ساکنان و گردشگران را فراهم سازد (صیدالی و همکاران، ۱۳۹۱، ۷۱). گردشگری به مانند صادرات نامرئی، درآمدزاترین و ارزان‌ترین صنعت بوده و سهم به‌سزایی را در کاهش فقر و ارتقای سطح زندگی و روابط مثبت فرهنگی و اجتماعی دارد (سلمانی و همکاران، ۱۳۹۲، ۲). یکی از انواع گردشگری، گردشگری روستایی است. گردشگری روستایی یکی از مردمی‌ترین اشکال گردشگری است که از فعالیت‌ها و گونه‌های مختلف گردشگری در محیط‌های مختلف روستایی و پیرامون آن‌ها، که در برگیرنده آثاری مثبت و منفی برای محیط روستا (انسانی و طبیعی) می‌باشد، تشکیل شده است (رحمانی و خدادادی، ۱۳۹۱، ۲۴). برای گردشگری روستایی نمی‌توان منطقه آغازینی را مشخص نمود، زیرا شروع بازدید از جوامع روستایی توسط شهروندان سایر مناطق، چندان مشخص نیست و می‌توان حدس زد که از زمان شکل‌گیری شهرها و گسترش تمدن‌های بشری، انسان به دلیل روابط اقتصادی و اجتماعی، به انگیزه‌های مختلف همواره در طول تاریخ جهانگردی و گردشگری را تجربه کرده است (مولائی هاشجین و همکاران، ۱۳۹۰، ۲). گردشگری روستایی به‌طور مشخص از دهه ۱۹۵۰ به بعد گسترش یافت. در ابتدا گردشگری روستایی از جنبه اقتصادی برای جوامع محلی مورد توجه قرار گرفت و سپس به عنوان

¹ - Lin et al

² - Marcouiller et al

³ - Nepal

ابزاری برای توسعه جوامع روستایی مطرح شد (اکبری سامانی و همکاران، ۱۳۹۱، ۵۷) و اهمیت آن در جوامع امروزی به حدی است که بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه، از صنعت گردشگری به عنوان یکی از ارکان اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند و بر این باورند که گردشگری، به عنوان یک موضوع چند ارزشی از راهکارهای مهم نیل به توسعه پایدار به شمار می‌رود (افتخاری و همکاران، ۱۳۹۲، ۱۲۴). به عبارتی دیگر، گردشگری روستایی به کلیه فعالیت‌ها و خدماتی اطلاق می‌شود که کشاورزان، مردم و دولت‌ها برای تفریح و استراحت گردشگران و همچنین، جذب آنها در نواحی روستایی ارائه می‌کنند و شامل گردشگری کشاورزی، گردشگری مزرعه، گردشگری طبیعی و فرهنگی می‌شود (رضوانی، ۱۳۸۷، ۳۲). از نظر آپرمان (۱۹۹۶)، گردشگری روستایی به فعالیت‌های مزرعه‌ای و غیر مزرعه‌ای گفته می‌شود که در جوامع و نواحی روستایی انجام می‌شود. اما فعالیت‌های تفریحی بیرونی مانند پارک‌ها موضوعی و نواحی حیات وحش را شامل نمی‌شود (اوپرمن^۱، ۱۹۹۶، ۸۶). از نظر دُت^۲ گردشگری روستایی فعالیت‌های چند وجهی که در محیطی خارج از شهر صورت می‌گیرد و به گردشگران ماهیت زندگی روستایی را نشان می‌دهد (دُت، ۱۹۹۴، ۱۲). به عبارتی دیگر گردشگری روستایی بخشی از بازار گردشگری و منبعی برای اشتغال و درآمد بوده و می‌توان آن را ابزار مهمی برای توسعه اقتصادی - اجتماعی و اکولوژیکی (بوم‌شناختی) جوامع روستایی قلمداد کرد. در کشورهای توسعه یافته این امر با خط مشی‌های کشاورزی در ارتباط است و غالباً به عنوان راهبردی برای حفظ محیط زیست و فرهنگ سنتی روستایی ارتقا داده می‌شود (قادری و همکاران، ۱۳۹۰، ۱۸). به‌طور کلی توسعه گردشگری در نواحی روستایی می‌تواند بخشی از اشکالاتی را که در نواحی روستایی وجود دارد دفع کند و زمینه‌ساز رشد اقتصادی، متنوع سازی اقتصاد روستایی، ایجاد اشتغال و درآمد، کاهش مهاجرت‌های خارجی و امکان جمعیت‌پذیری، بهبود زیرساخت‌ها و ... در نواحی روستایی گردد (هلند و همکاران، ۲۰۰۳، ۴). با این وجود شواهد نشان می‌دهد با وجود تأثیرات مثبت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گردشگری بر جوامع روستایی، گردشگری می‌تواند تبعات منفی و چالش‌های متعدد اجتماعی، اقتصادی و زیست محیطی را برای جوامع روستایی به همراه داشته باشد (برنز و نولی^۴، ۲۰۰۷: ۳) و به عبارتی، گردشگری تأثیرات دوگانه‌ی (مثبت و منفی) را بر جوامع میزبان برجای می‌گذارد (ضرابی و همکاران، ۱۳۹۰: ۶؛ رضوانی و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۹). از علل اصلی اثرات منفی گردشگری بر جوامع روستایی می‌توان به مدیریت ضعیف و برنامه‌ریزی نادرست مسئولان، عدم توجه سازمان‌های مرتبط با صنعت توریسم به تحقیقات آکادمیک و دانشگاهی (کیم و همکاران^۵، ۲۰۰۷: ۲۹۶)، عدم سرمایه‌گذاری مناسب و کافی در بخش‌های زیربنایی، کمبود زیرساخت‌های گردشگری، ضعف شدید تبلیغات و اطلاع‌رسانی، عدم وجود نیروهای کار آموخته و مسلط به زبان‌های خارجی و عدم نسب تابلوهای راهنمایی به زبان لاتین (قبادی و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۴) و ... اشاره کرد.

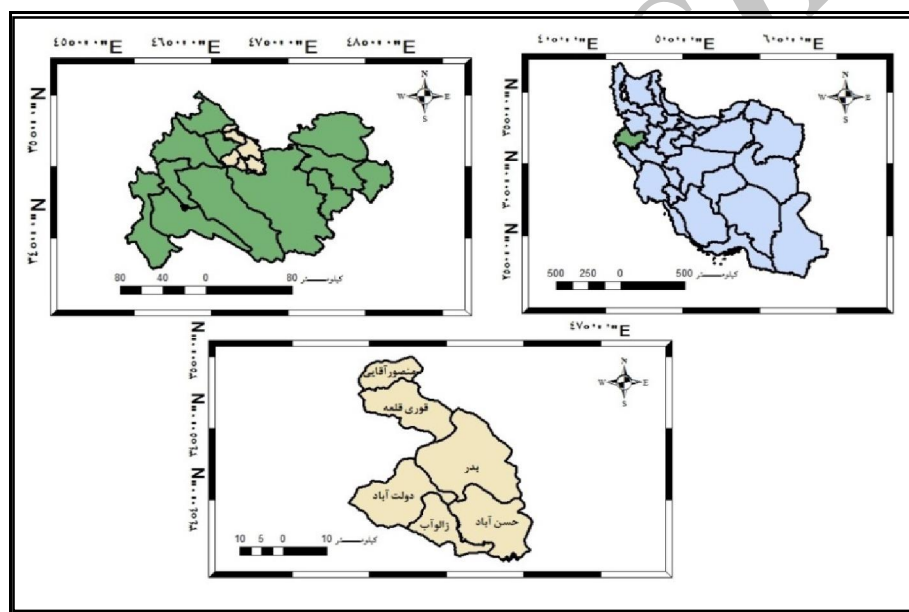
با توجه به مطالب عنوان شده و تأثیرات دوگانه گردشگری بر مناطق روستایی، سنجش و بررسی آثار این صنعت جدید بر این جوامع روستایی به‌ویژه نقاط روستایی مستعد و توانمند به لحاظ گردشگری، امری

-
- 1 - Oppermann
  - 2 - Dot
  - 3 - Holland et al
  - 4 - Burns and Novelli
  - 5 - Kim et al

ضروری و مهم به نظر می‌رسد. زیرا مطالعه و پژوهش در این زمینه می‌تواند ضمن تبیین اثرات اجتماعی، اقتصادی و زیست- محیطی گردشگری بر مناطق میزبان، اثرات مثبت و منفی را شناسایی و در مجموع بستر شناختی لازم را برای برنامه‌ریزان توسعه روستایی و گردشگری در مناطق روستایی فراهم نماید.

معرفی محدوده مطالعاتی

بخش شاهوی شهرستان روانسر در ۳۴ درجه و ۴۸ دقیقه تا ۳۵ درجه عرض شمالی و ۴۶ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۴۶ درجه و ۲۴ دقیقه طول شرقی واقع شده است (شکل ۱). بخش مذکور از دو دهستان قوری قلعه و منصورآقایی تشکیل شده که در مجموع ۸ نقطه روستایی و ۹۰۸ خانوار را شامل می‌شود. بررسی آمار تعداد گردشگران مربوط به غار قوری قلعه، که تنها یکی از مهم‌ترین جاذبه‌های توریستی بخش شاهو می‌باشد، نشان می‌دهد در سال ۱۳۸۶، حدود ۴۱۸ هزار نفر از این غار دیدن کرده‌اند. متأسفانه از سال مذکور تاکنون آمار دقیقی از تعداد گردشگران وارد شده به این غار ارائه نشده است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی بخش شاهو مأخذ: فرمانداری شهرستان روانسر، ۱۳۹۶

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر نوع تحقیق کاربردی و از نظر روش، توصیفی - تحلیلی می‌باشد که به صورت پیمایشی انجام گرفته است. جامعه آماری این تحقیق را سرپرستان خانوار روستاهای واقع در دو دهستان قوری قلعه و منصورآقایی، از توابع بخش شاهو واقع در شهرستان روانسر، تشکیل می‌دهند ($N = 908$). حجم نمونه از طریق فرمول کوکران ($p \& q = 0/5$; $d = 0/06$)، ۲۰۶ نفر تعیین گردید. ابزار اصلی پژوهش، پرسشنامه محقق ساخته‌ای است که روایی آن (روایی صوری) توسط کارشناسان و اساتید مربوطه، پس از انجام اصلاحات لازم، مورد تأیید قرار گرفت. به منظور بررسی پایایی ابزار مورد تحقیق، یک مطالعه راهنما در خارج از منطقه مورد مطالعه با تعداد ۳۰ پرسشنامه به عنوان یک مطالعه مقدماتی ترتیب داده شد. برای سنجش میزان اعتماد ابزار اندازه‌گیری، از ضریب آلفای کرونباخ، که مبتنی بر ماتریس همبستگی گویه-

هاست و ضریب کل طیف را می‌سنجد، استفاده شد. نتایج نشان داد که ضرایب آلفای کرونباخ حاصل شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS برای بخش‌های مختلف پرسشنامه، پایایی لازم را جهت انجام پژوهش دارا می‌باشند (جدول ۱). جهت گردآوری اطلاعات میدانی مورد نیاز، پرسشنامه در دو بخش (بخش اول آن مربوط به اطلاعات توصیفی و بخش دوم آن مربوط به اثرات گردشگری در نواحی روستا در شش بعد اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی، کالبدی، زیست - محیطی و فرهنگی) طراحی و مورد استفاده قرار گرفت. لازم به ذکر است که مقیاس متغیرهای مورد مطالعه در طیف پنج قسمتی لیکرت بوده است. همچنین، جهت توزیع پرسشنامه‌ها در محدوده مورد مطالعه، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی با انتساب متناسب استفاده گردید که در آن طبقات اصلی را دو دهستان واقع در بخش شاهو تشکیل می‌دهند (جدول ۲). در ادامه برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. همچنین، برای نمایش فضایی سطوح اثرپذیری نواحی روستایی بخش شاهو از ورود گردشگران به منطقه از نرم‌افزار GIS استفاده گردید.

جدول ۱: مقادیر آلفای کرونباخ برای ابعاد مختلف پرسشنامه

ضریب آلفای کرونباخ	بعد	ضریب آلفای کرونباخ	بعد
۰/۸۲۱	کالبدی	۰/۹۰۵	اقتصادی
۰/۷۹۵	زیست - محیطی	۰/۸۷۲	اجتماعی
۰/۸۹۵	فرهنگی	۰/۸۶۵	بهداشتی

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

جدول ۲: نحوه توزیع پرسشنامه‌ها در بین نواحی روستایی بخش شاهو واقع در شهرستان روانسر

تعداد نمونه	تعداد خانوار	روستا	تعداد نمونه	تعداد خانوار	دهستان
۵۵	۲۴۰	قوری قلعه	۱۴۲	۶۲۶	قوری قلعه
۳۳	۱۴۴	بنچله			
۲۲	۹۸	شبانکاره			
۲۱	۹۴	ده لیلی			
۱۱	۵۰	بزگوره			
۴۵	۲۰۰	تازه آباد	۶۴	۲۸۲	منصورآقایی
		سریاس			
۱۰	۴۵	چیلانه علیا			
۹	۳۷	قلعه گاه			
۲۰۶	۹۰۸	۸	۲۰۶	۹۰۸	مجموع

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

یافته‌های تحقیق

بررسی تأثیرات گردشگری در نواحی روستایی بخش شاهو

نتایج حاصل از بررسی تأثیرات کلی گردشگری بر نواحی روستایی بخش شاهو نشان داد، ۳۸/۳ درصد پاسخ‌گویان اعتقاد داشته‌اند که گردشگری دارای تأثیری در سطح کم و بسیار کم بر روستاهای آنها داشته، همچنین، ۳۰/۱ درصد تأثیرات را در سطح متوسط و ۳۱/۵ درصد تأثیرات را در سطح زیاد و بسیار زیادی بر روستاهای خود ارزیابی کرده‌اند (جدول ۳).

جدول ۳: تأثیرات گردشگری در نواحی روستایی بخش شاهو به تفکیک ابعاد اصلی و به صورت کلی

شاخص‌های مورد بررسی							سطح تأثیرگذاری
کل تأثیرات	فرهنگی	زیست - محیطی	کالبدی	بهداشتی	اجتماعی	اقتصادی	
۹/۷	۲۳/۳	۱۸/۹	۲۶/۷	۹/۷	۱۸	۱۸/۴	خیلی کم
۲۸/۶	۱۵	۳۵/۴	۸/۷	۲۹/۱	۴۱/۳	۱۷/۵	کم
۳۰/۱	۳۸/۸	۲۵/۷	۳۳	۳۵/۹	۲۷/۷	۳۴	متوسط
۱۸/۴	۱۳/۶	۱۳	۱۸/۴	۱۸/۴	۸/۱	۲۰/۴	زیاد
۱۳/۱	۹/۲	۶/۹	۱۳/۱	۶/۸	۵	۹/۷	خیلی زیاد
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	جمع کل

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

بررسی تفاوت بین نواحی روستایی بخش شاهو ناشی از تأثیر ورود گردشگران به منطقه

پس از نشان دادن تأثیرات گردشگری در ابعاد مختلف و همچنین، تأثیر کلی گردشگری بر نواحی روستایی بخش شاهو، جهت بررسی این سوال که، آیا بین روستاهای بخش شاهو در تأثیرپذیری از ورود گردشگران تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟ از تحلیل واریانس (F فیشر) استفاده گردید. به این صورت که برای همه ابعاد مورد بررسی آزمون تحلیل واریانس انجام شد تا مشخص شود که روستاهای مورد مطالعه در کدام یک از ابعاد مورد نظر دارای تفاوت معنی‌داری با یکدیگر می‌باشند. نتایج نشان داد تفاوت بین روستاهای بخش شاهو در همه ابعاد مورد بررسی (ابعاد اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی، کالبدی، زیست - محیطی و فرهنگی) در سطح ۰/۹۵ درصد معنی‌دار بوده است (جدول ۴). به عبارتی، حداقل میانگین یکی از روستاهای مورد مطالعه، متفاوت از دیگر روستاها در شش بعد مذکور می‌باشد. لذا با توجه به آن، فرضیه صفر (H_0) تساوی میانگین تأثیرپذیری نواحی روستایی از ورود گردشگران به بخش شاهو در شش بعد مذکور رد شده و فرضیه مخالف (H_1) پذیرفته می‌شود.

جدول ۴: مقادیر محاسبه شده با استفاده از تحلیل واریانس برای کلیه ابعاد تأثیرات گردشگری

sig	F	میانگین مربعات	df	مجموع مربعات	واریانس	شاخص‌ها
.۰/۰۰۰	۴۹/۰۵۰	۲۷/۶۹۲	۷	۱۹۳/۸۴۵	بین گروهی	اقتصادی
		۰/۵۶۵	۱۹۸	۱۱۱/۷۸۶	درون گروهی	
		-	۲۰۵	۳۰۵/۶۳۱	مجموع	
.۰/۰۰۰	۴۲/۱۶۵	۲۴/۵۸۰	۷	۱۷۲/۰۵۸	بین گروهی	اجتماعی
		۰/۵۸۳	۱۹۸	۱۱۵/۴۲۲	درون گروهی	
		-	۲۰۵	۲۸۷/۴۸۱	مجموع	
.۰/۰۰۰	۱۴/۵۲۵	۱۱/۰۷۰	۷	۷۷/۴۸۷	بین گروهی	بهداشتی
		۰/۷۶۲	۱۹۸	۱۵۰/۹۰۱	درون گروهی	
		-	۲۰۵	۲۲۸/۳۸۸	مجموع	
.۰/۰۰۰	۴۲/۵۴۴	۳۲/۴۱۰	۷	۲۲۶/۸۷۱	بین گروهی	کالبدی
		۰/۷۶۲	۱۹۸	۱۵۰/۸۳۷	درون گروهی	
		-	۲۰۵	۳۷۷/۷۰۹	مجموع	
.۰/۰۰۰	۳۵/۲۷۹	۲۹/۳۲۷	۷	۲۰۵/۲۹۰	بین گروهی	زیست - محیطی
		۰/۸۳۱	۱۹۸	۱۶۴/۵۹۸	درون گروهی	
		-	۲۰۵	۳۶۹/۸۸۸	مجموع	
.۰/۰۰۰	۲۰/۰۷۸	۱۸/۳۲۲	۷	۱۲۸/۲۵۴	بین گروهی	فرهنگی
		۰/۹۱۳	۱۹۸	۱۸۰/۶۸۳	درون گروهی	
		-	۲۰۵	۳۰۸/۹۳۷	مجموع	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

با توجه به اینکه تنها با استفاده از تحلیل واریانس نمی‌توان مشخص نمود که تفاوت تأثیرپذیری روستاهای بخش شاهو از ورود گردشگران بین کدام یک از گروه‌ها یا روستاها می‌باشد، لذا در این مطالعه برای مشخص شدن اختلافات سطح تأثیر گردشگری بر روستاهای مورد مطالعه از آزمون دانکن و نقشه‌های توزیع فضایی نیز استفاده شده است (جدول ۵ و شکل ۲ و ۳). آزمون دانکن جایگاه هر روستا را در منطقه به لحاظ عوامل مورد بررسی، با استفاده از میانگین رتبه‌ای، در گروه‌های همگن نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود در بعد اقتصادی روستاهای بزگوره و قلعه‌گاه به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۱/۲ و ۱/۴ در سطح ضعیف و روستای قوری قلعه با میانگین رتبه‌ای ۳/۹، بالاترین جایگاه را به خود اختصاص داده است. در بعد اجتماعی سه روستای بزگوره، شبانکاره و چلانه به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۱/۶، ۱/۶ و ۱/۹ در سطح ضعیف و روستای قوری قلعه با میانگین رتبه‌ای ۳/۹ در بالاترین جایگاه قرار گرفته است. بررسی بعد بهداشتی تأثیرپذیری نواحی روستایی بخش شاهو از ورود گردشگران به منطقه نشان داد دو روستای بزگوره و قوری قلعه به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۱ و ۳/۵، کم‌ترین و بیشترین تأثیر را از گردشگری، در این بُعد، دریافت کرده‌اند. در بعد کالبدی، روستاهای قلعه‌گاه، چلانه و بزگوره به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۱/۴، ۱/۶ و ۱/۸، در بعد زیست - محیطی روستاهای چلانه و بنچله به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۱/۳ و ۱/۸ و در بعد فرهنگی روستاهای بزگوره و قوری قلعه با میانگین رتبه‌ای ۱/۷، در ضعیف‌ترین سطح تأثیر پذیری از ورود

گردشگران به نواحی روستایی بخش شاهو قرار گرفته‌اند. همچنین، نتایج نشان داد در بعد کالبدی و زیست محیطی روستای قوری قلعه و در بعد فرهنگی روستای شبانکاره با میانگین رتبه‌ای ۳/۹ در بالاترین سطح، به لحاظ تأثیرپذیری از گردشگری قرار گرفته است.

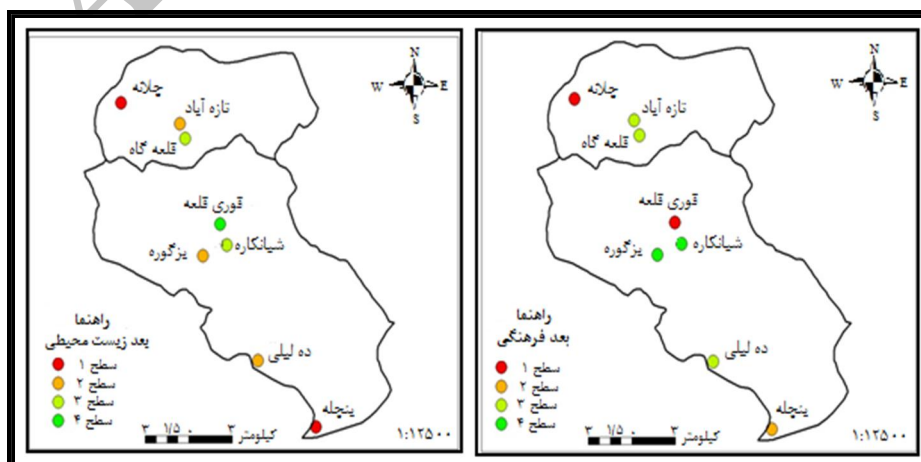
جدول ۵: طبقه‌بندی روستاهای بخش شاهو در گروه‌های همگن بر اساس تأثیرپذیری از گردشگری

معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵					تعداد	بهداشتی	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵					تعداد	اجتماعی	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵					تعداد	اقتصادی
۵	۴	۳	۲	۱			۳	۲	۱	۴	۳			۲	۱	۴	۳	۲		
				۱	۱۱	بزرگوره			۱/۶	۱۱	بزرگوره				۱/۲	۱۱	بزرگوره			
			۱/۸		۹	قلعه‌گاه			۱/۶	۲۲	شبانکاره			۱/۴	۹	قلعه‌گاه				
			۲/۲		۱۰	چلانه			۱/۹	۱۰	چلانه		۱/۶	۲۱	ده‌لیلی					
		۲/۶			۲۱	ده‌لیلی		۲		۳۳	بنچله		۲	۴۵	تازه‌آباد					
		۲/۶			۴۵	تازه‌آباد		۲		۲۱	ده‌لیلی		۳/۱	۱۰	چلانه					
	۳				۳۳	بنچله		۲		۴۵	تازه‌آباد		۳/۳	۲۲	شبانکاره					
		۳			۲۲	شبانکاره		۱/۴		۹	قلعه‌گاه		۳/۴	۳۳	بنچله					
					۵۵	قوری-قلعه		۳/۹		۵۵	قوری-قلعه		۳/۹	۵۵	قوری-قلعه					

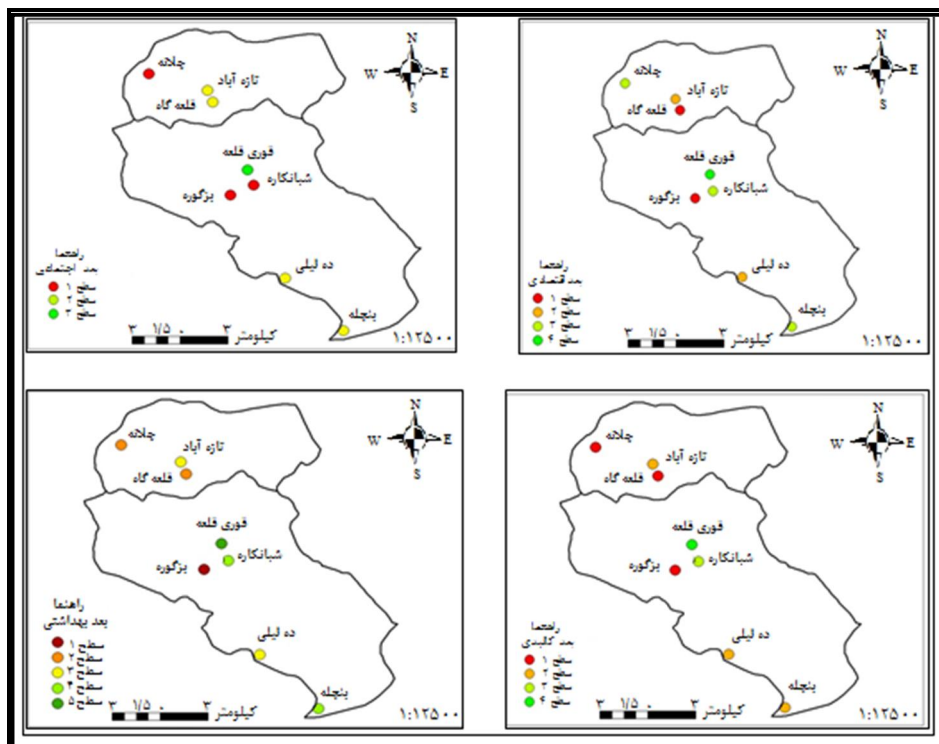

معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵					تعداد	فرهنگی	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵					تعداد	زیست-محیطی	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵					تعداد	کالبدی
۴	۳	۲	۱	۴			۳	۲	۱	۴	۳			۲	۱	۴	۳	۲		
			۱/۷		۱۰	چلانه			۱/۳	۱۰	چلانه			۱/۴	۹	قلعه‌گاه				
			۱/۷		۵۵	قوری-قلعه			۱/۸	۳۳	بنچله			۱/۶	۱۰	چلانه				
		۲/۴			۳۳	بنچله		۲		۱۱	بزرگوره			۱/۸	۱۱	بزرگوره				
	۳				۴۵	تازه‌آباد		۲		۴۵	تازه‌آباد		۲	۲۱	ده‌لیلی					
	۳/۲				۹	قلعه‌گاه		۲/۳		۲۱	ده‌لیلی		۲/۳	۴۵	تازه‌آباد					
		۳/۳			۲۱	ده‌لیلی		۲/۵		۹	قلعه‌گاه		۲/۴	۳۳	بنچله					
۱/۸					۱۱	بزرگوره		۲/۶		۲۲	شبانکاره		۲/۶	۲۲	شبانکاره					
۳					۲۲	شبانکاره		۴/۲		۵۵	قوری-قلعه		۱/۴	۵۵	قوری-قلعه					
۱/۹					۲۲	شبانکاره		۴/۲		۵۵	قوری-قلعه		۴	۵۵	قوری-قلعه					

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

شکل ۲. طبقه‌بندی روستاهای مورد مطالعه در گروه‌های همگن به لحاظ تأثیر گردشگری در ابعاد زیست محیطی و فرهنگی، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

شکل ۳: طبقه‌بندی روستاهای مورد مطالعه در گروه‌های همگن به لحاظ تأثیر گردشگری در ابعاد کالبدی، بهداشتی، اجتماعی، اقتصادی، مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

بررسی وضعیت کلی و توزیع فضایی تأثیرات گردشگری بر نقاط روستایی بخش شاهو

همان‌طور که مشاهده می‌شود (جدول ۶)، روستاهای مورد بررسی به لحاظ تأثیرپذیری از گردشگری دارای تفاوت معنی‌داری با یکدیگر می‌باشند. به عبارتی دیگر تفاوت در بین روستاهای مورد مطالعه به لحاظ تأثیرپذیری از ورود گردشگران، بر حسب تصادف نمی‌باشد.

جدول ۶: نتایج تحلیل واریانس برای تأثیرات کلی ورود گردشگران بر نواحی روستایی بخش شاهو

sig	F	میانگین مربعات	df	مجموع مربعات	واریانس	
۰/۰۰۰	۷۵/۷۸۳	۲۹/۶۲۳	۷	۲۰۷/۳۶۴	بین گروهی	تأثیرات کلی گردشگری
		۰/۳۹۱	۱۹۸	۷۷/۳۹۸	درون گروهی	
			۲۰۵	۲۸۴/۷۶۲	مجموع	

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

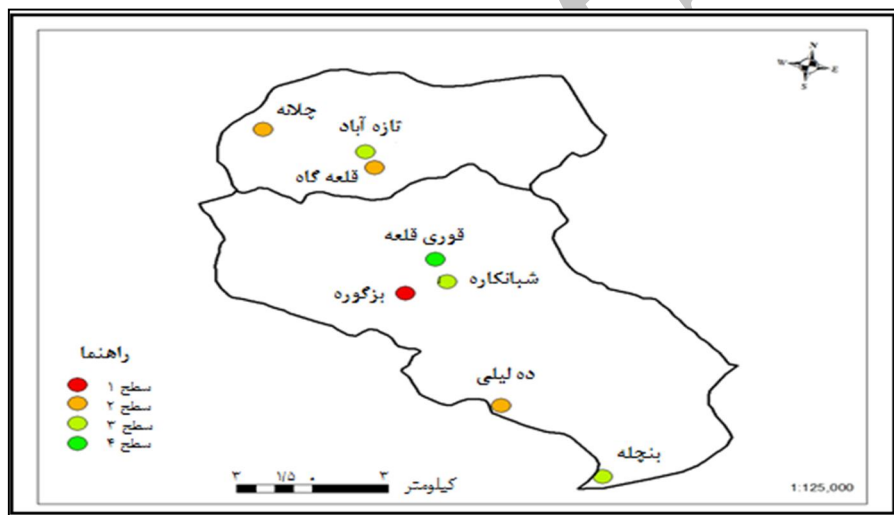
نتایج تست دانکن در مورد وضعیت کلی اثرپذیری نواحی روستایی بخش شاهو از گردشگری (جدول ۷ و شکل ۲)، حاکی از نابرابری بین روستاهای مورد مطالعه در اثرپذیری از گردشگری می‌باشد. به این صورت که روستای بزرگوره با میانگین رتبه‌ای ۱/۲۷ در سطح اول (ضعیف‌ترین سطح)، روستاهای قلعه گاه، چلانه و ده لیلی به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۱/۸۸، ۱/۹۰ و ۲ در سطح دوم، روستاهای تازه‌آباد، شبانکاره و بنچله به

ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۲/۶۶، ۲/۶۸ و ۲/۸۱ در سطح سوم و روستای قوری قلعه به تنهایی با میانگین رتبه‌ای ۴/۴۹ در سطح چهارم (بالترین سطح) واقع شده است.

جدول ۷: طبقه‌بندی روستاهای مورد مطالعه در گروه‌های همگن بر اساس تأثیرپذیری از ورود گردشگران

تأثیرات کلی گردشگری	تعداد	معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵			
		۱	۲	۳	۴
بزرگوره	۱۱	۱/۲۷			
قلعه‌گاه	۹		۱/۸۸		
چلانه	۱۰		۱/۹۰		
ده لیلی	۲۱		۲		
تازه‌آباد	۴۵			۲/۶۶	
شبانکاره	۲۲			۲/۶۸	
بنچله	۳۳			۲/۸۱	
قوری قلعه	۵۵				۴/۴۹

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

شکل ۴. طبقه‌بندی روستاهای مورد مطالعه در گروه‌های همگن به لحاظ تأثیر گردشگری

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶

نتیجه‌گیری و بحث

امروزه نواحی روستایی به واسطه جذابیت‌های ویژه خود (در زمینه‌های طبیعی و انسانی)، یکی از مهم‌ترین مقاصد گردشگران در نواحی مختلف دنیا هستند. با این وجود گردشگری دارای تأثیرات متفاوتی بر نواحی روستایی در سطوح مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، فرهنگی، کالبدی و بهداشتی می‌باشد. لذا، هدف از پژوهش حاضر بررسی تأثیرات گردشگری در نواحی روستایی به صورت کلی و به تفکیک روستاهای بخش شاهو است.

نتایج در ارتباط با تأثیرات کلی گردشگری بر نواحی روستایی بخش شاهو نشان داد، ۳۸/۳ درصد روستاییان معتقد بوده‌اند که گردشگری تأثیراتی را در سطوح کم و بسیار کم، ۳۰/۱ درصد اعتقاد داشته‌اند

گردشگری تأثیراتی در سطح متوسط و ۳۱/۵ درصد معتقد بوده‌اند گردشگری تأثیرات زیاد و بسیار زیادی را بر روستاهای محدوده مذکور داشته است.

نتایج پژوهش در ارتباط با تأثیرات اقتصادی گردشگری بر نقاط روستایی بخش شاهو نشان داد روستای قوری قلعه با میانگین رتبه‌ای ۳/۹ در بین هشت روستای مورد بررسی بیشترین تأثیر را از ورود گردشگران به منطقه پذیرفته است و دلیل اصلی آن را می‌توان به موقعیت مناسب این روستا نسبت داد. زیرا روستای قوری قلعه در وهله اول در مجاورت غار قوری قلعه قرار گرفته است و در وهله دوم، این روستا دارای موقعیت ارتباطی مناسبی (در مجاورت محور ارتباطی شهر پاوه - روانسر و جوانرود) قرار گرفته است. دو عامل مذکور به همراه دیگر عوامل جانبی (مرکز دهستان قوری قلعه و...) سبب شده‌اند، روستای قوری قلعه مورد توجه ویژه گردشگران واقع شود و تعداد زیادی از ساکنین روستای قوری قلعه به صورت مستقیم و غیرمستقیم از مزایای ورود گردشگران به منطقه بهره‌مند شوند. احداث بیش از ۳۰ دهنه مغازه توسط روستاییان در مجاورت غار، اشتغال بیش از ۲۰ نفر به صورت مستقیم در مشاغل مختص به نگهداری و حفظ نظافت غار، عرضه محصولات و تولیدات محلی در مجاورت غار، بالا رفتن ارزش زمین و... سبب شده است، تأثیرات اقتصادی گردشگری بر روستای مذکور نسبت به دیگر روستاهای بخش شاهو محسوس باشد. شاغل شدن ۴۰ درصد از ساکنین روستای قوری قلعه، با استناد به نتایج مرکز آمار کشور در سال ۱۳۹۰، دال بر نقش گردشگری در اشتغال ساکنین این روستا در مشاغل خدماتی است. برعکس روستای قوری قلعه، به لحاظ اثرات اقتصادی ورود گردشگران به بخش شاهو، روستای بزگوره در پایین‌ترین سطح واقع شده است. شاغل شدن کمتر از ۷ درصد ساکنین این روستا در بخش خدماتی دال بر تأثیرات ناچیز گردشگری بر شرایط اقتصادی روستا بزگوره است. که دلیل آن را می‌توان به دوری از محورهای ارتباطی و در مجموع انزوای جغرافیایی روستای بزگوره نسبت داد.

بررسی اثرات اجتماعی، بهداشتی و کالبدی گردشگری بر روستاهای بخش شاهو نشان می‌دهد روستای قوری قلعه در سه بعد مذکور، به ترتیب با میانگین رتبه‌ای ۳/۹، ۳/۵ و ۴/۴، بیشترین تأثیرپذیری را از ورود گردشگران به منطقه داشته است. احداث پاسگاه انتظامی در حدود ۵۰۰ متری و در مجاورت غار و حضور گسترده نیروهای امنیتی، کاهش نزاع‌ها و درگیری‌ها، افزایش مشارکت و همکاری ساکنین روستای قوری قلعه در جهت جلب رضایت گردشگران و به تبع آن بهره‌مندی از مزایای حاصل از گردشگری، بهبود وضعیت نظافت معابر و حفظ پاکیزگی محیط روستا، بهبود امکانات و تعداد پرسنل پزشکی فعال در درمانگاه روستا، احداث مساکن با مصالح بادم، بهبود وضعیت فیزیکی روستا و ... سبب شده است که آثار ورود گردشگران به بخش شاهو در روستای قوری قلعه، بارزتر از دیگر روستاها باشد.

نتایج پژوهش در ارتباط با اثرات زیست‌محیطی گردشگران به بخش شاهو نشان داد در بین روستاهای محدوده مورد مطالعه، روستای قوری قلعه بیشترین اثر را پذیرا بوده است. آتش زدن جنگل‌های بلوط و مراتع، آلوده کردن منابع آب، رها کردن زباله در دامن طبیعت، آلودگی صوتی، تهدید حیات وحش و... توسط گردشگران، از علل اصلی قرار گرفتن روستای قوری قلعه در بالاترین سطح اثرات زیست‌محیطی گردشگران به بخش شاهو است.

بررسی اثرات فرهنگی ورود گردشگران به محدوده مورد مطالعه نشان می‌دهد، روستای شبانکاره با میانگین رتبه‌ای ۳/۹، بیشترین تأثیر را از ورود گردشگران به منطقه داشته است. نکته جالب و مورد توجه

در بحث اثرات فرهنگی ورود گردشگران به بخش شاهو این است که روستای قوری قلعه بر خلاف دیگر ابعاد مورد بررسی، در بعد فرهنگی تأثیرات اندکی را از ورود گردشگران به منطقه پذیرفته است و به عبارتی تأثیرات فرهنگی گردشگران بر روستای قوری قلعه نامناسب بوده است. گرایش تدریجی ساکنین روستای قوری قلعه به ویژه جوانان این روستا به مدگرایی، امتناع از ادامه تحصیل به ویژه در مقاطع تحصیلی راهنمایی و دبیرستان، گرایش جوانان روستا به مصرف مشروبات الکلی و مواد مخدر و... را می توان از علل اصلی واقع شدن روستای قوری قلعه در سطح اول (ضعیف ترین سطح مورد بررسی) تأثیرپذیری از گردشگری عنوان کرد.

نتایج کلی پژوهش نشان داد اثرات ورود گردشگران به منطقه در کلیه ابعاد مورد بررسی و همچنین، سطح کلی اثرات گردشگری بر روستاهای بخش شاهو یکسان نبوده است. به این صورت که روستاهای بخش شاهو به لحاظ اثرپذیری از ورود گردشگران در چهار سطح گروه بندی شده اند که در گروه بندی حاصل شده، روستای قوری قلعه با فاصله محسوسی و با میانگین رتبه ای ۴/۴۹، بیشترین میزان اثرپذیری از گردشگری را داشته است. بنابراین، می توان روستای قوری قلعه را که در مجاورت غار طبیعی قوری قلعه واقع شده است، به عنوان قطب گردشگری بخش شاهو و حتی شهرستان روانسر معرفی کرد^۱. اثرپذیری مذکور را می توان به شرایط مناسب روستای قوری قلعه از جمله قرار گرفتن در مجاورت غار قوری قلعه، فاصله اندک روستا تا محورهای ارتباطی، منابع آب فراوان، چشم اندازهای زیبای طبیعی و حتی بافت پلکانی روستا، وجود امکانات زیرساختی (رستوران، خدمات بهداشت و...) مناسب روستای مذکور نسبت به دیگر روستاهای بخش شاهو نسبت داد. با وجود اثرات مثبت گردشگری بر روستای قوری قلعه، نتایج پژوهش نشان داد تأثیرات گردشگری بر ابعاد فرهنگی و زیست محیطی این روستا مناسب نبوده است. در این زمینه باید با مدیریت کارآمد و برنامه ریزی مناسب به مقابله با نقاط ضعف شناسایی شده پرداخت. اختصاص دادن سطوحی زباله به تعداد مناسب در سطح روستا و اطراف و حتی در داخل غار، برخورد قانونی با مخربان محیط زیست، تشکیل گروه های حفاظت از محیط زیست در بین روستاییان، برخورد شدید با عاملان پخش و توزیع مواد مخدر و مشروبات الکلی، ممانعت از فعالیت اماکن غیرمجاز در سطح منطقه، حضور فعالانه و حساب شده نیروهای پلیس در سطح منطقه و روستا و... می تواند تأثیرات نامناسب دو عامل مذکور را به حداقل ممکن کاهش دهد.

در ارتباط با دیگر روستاهای بخش شاهو می توان چنین عنوان کرد که در طول سال های گذشته تاکنون جاذبه های طبیعی و انسانی این روستاها به واسطه اعتبار و اهمیت غار قوری قلعه و همچنین، روستای قوری قلعه تا حدود نادیده گرفته شده و کمتر مورد توجه گردشگران بوده است. با این وجود با تبلیغات بیشتر و معرفی این روستاها به گردشگران و همچنین، تأسیس خدمات زیرساختی از جمله رستوران، بازارهای محلی، احداث اماکن تفریحی و... در سطح این روستاها می توان از یک طرف موجب جلب توجه گردشگران به این روستاها شد و از طرف دیگر، از فشارهای منفی بر روستای قوری قلعه به ویژه در زمینه زیست محیطی کاست.

۱- لازم به یادآوری است بر اساس نتایج مطالعه (قنبری و همکاران، ۱۳۹۰)، غار قوری قلعه مهم ترین جاذبه گردشگری شهرستان روانسر معرفی شده است.

منابع و مآخذ:

- ۱- اکبری سامانی، ناهید، بدری، سیدعلی، سلمانی، محمد (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی راهبردی گردشگری با استفاده از ماتریس ارزیابی IFE و EFE (مطالعه موردی: بخش سامان - شهرستان شهرکرد)، پژوهش‌های روستایی، سال ۳، شماره ۴، صص: ۷۸-۵۳.
- ۲- امیرحاجلو، الهام، تولایی، سیمین، زنگانه، احمد، زنگانه، ابوالفضل (۱۳۹۲). ارزیابی و اولویت‌بندی اثرات گردشگری در سطح ملی با استفاده از تکنیک TOPSIS، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ۳، شماره ۱۰، صص: ۲۶-۱۵.
- ۳- دفتر مناطق نمونه گردشگری (۱۳۸۹). مجموعه دستورالعمل‌ها، قوانین و مقررات مناطق نمونه گردشگری، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان کرمانشاه، کرمانشاه.
- ۴- رحمانی، بیژن، خدادادی، پروین (۱۳۹۱). ارزیابی پیامدهای گسترش خانه‌های دوم گردشگری بر ساختار روستاها (مطالعه موردی: روستاهای ییلاقی جواهرده رامسر)، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، سال ۱، شماره ۳، صص: ۴۸-۲۱.
- ۵- رضوانی، محمدرضا، اکبریان، رضا، افتخاری، عبدالرضا، بدر، سیدعلی (۱۳۹۰). تحلیل مقایسه‌ای آثار اقتصادی گردشگری خانه‌های دوم با گردشگری روزانه بر نواحی روستایی با رویکرد توسعه پایداری (مطالعه موردی: شهرستان شمیرانات، استان تهران)، پژوهش‌های روستایی، سال ۲، شماره ۴، صص: ۶۲-۳۵.
- ۶- رضوانی، محمدرضا (۱۳۸۷). توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ۷- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، مهدوی، داود، اکبری سامانی، ناهید (۱۳۹۲). ارائه الگوی برنامه‌ریزی راهبردی توسعه گردشگری پایدار روستایی (مطالعه موردی: دهستان لواسان کوچک)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۵، شماره ۱، صص: ۱۴۶-۱۲۳.
- ۸- سلمانی، محمد، بدی، سیدعلی، قصابی، محمدجواد، عشورنژاد، غدیر (۱۳۹۲). درجه‌بندی سکونتگاه‌های روستایی برای توسعه گردشگری بیابان با استفاده از روش ELECTERE III (مطالعه موردی: خور و بیابانک)، جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۶، صص: ۲۲-۱.
- ۹- صیدالی محسن، سلیمانگلی، رضا، قراگوزلو، هادی (۱۳۹۱). بررسی اثرات گردشگری در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای دهستان چهاچای شهرستان مینو دشت)، فصلنامه جغرافیایی فضای گردشگری، سال ۱، شماره ۳، صص: ۸۸-۶۹.
- ۱۰- ضرابی، اصغر، محمدی، جمال، فیروزی، محمدعلی و گودرزی، مجید (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی: شهرستان نورآباد ممسنی)، برنامه‌ریزی فضایی، سال ۱، شماره ۲، صص: ۲۴-۱.
- ۱۱- عنابستانی، علی اکبر، بوذرجمهری، خدیجه، صاحبکار، ناهید (۱۳۹۱). پیامدهای اجتماعی و اقتصادی توسعه گردشگری خانه‌های دوم در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان شیرین‌دره شهرستان قوچان)، پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، شماره ۱، صص: ۹۷-۱۲۳.

- ۱۲- عنابستانی، علی اکبر، سعیدی، عباس، درویشی، حسن (۱۳۹۱). بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی توسعه گردشگری در سکونتگاه های روستایی از دیدگاه گردشگران و روستاییان (مطالعه موردی: دشت ارژن - فارس)، فصلنامه علمی تخصصی برنامه ریزی فضایی، سال ۲، شماره ۲، ۲۰-۱.
- ۱۳- فرجی سبکبار، حسنعلی، مطیعی لنگرودی، سیدحسن، یدالهی فارسی، جهانگیر، کریمزاده، حسین (۱۳۹۱). رتبه بندی زمینه های توسعه گردشگری در نواحی روستایی، با استفاده از تاپسیس خاکستری (مطالعه موردی: نواحی روستایی شهرستان ورزقان)، پژوهش های روستایی، سال ۳، شماره ۱، ۲۶-۱.
- ۱۴- قادری، اسماعیل، عزتی، عزت الله، حسین پور، شکوفه (۱۳۹۰). بررسی توسعه گردشگری روستایی در بخش آسارا شهرستان کرج، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال هشتم، شماره ۳۱، صص: ۳۰-۱۷.
- ۱۵- قبادی، پرستو، پاپزن، عبدالحمید، زرافشانی، کیومرث و گراودی، شهپر (۱۳۹۱)، واکاوی محدودیت ها و مشکلات توریسم روستایی با استفاده از تئوری بنیانی (مورد: روستای چرمه ای علیا)، جغرفی و آمایش شهری و منطقه ای، شماره ۵، صص: ۱۰۴-۷۹.
- ۱۶- قنبری، یوسف، کماسی، حسین، جمینی، داود، آریان پور، آزاد (۱۳۹۲). شناسایی و اولویت بندی جاذبه های گردشگری شهرستان روانسر بر اساس پتانسیل جذب گردشگر، جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۳، ۸۶-۶۵.
- ۱۷- کرمی دهکردی، مهدی، میرک زاده، علی اصغر، غیاثوندغیاث، فرشته (۱۳۹۱). تحلیل عوامل موثر بر توسعه گردشگری روستایی از دیدگاه روستاییان استان چهارمحال و بختیاری، مجله جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۳، پیاپی ۴۵، شماره ۱، ۱۱۲-۹۹.
- ۱۸- مولایی هاشجین، نصرالله، دانلین، کارینه، حسن نژاد، معصومه (۱۳۹۰). تحلیل پیامدهای گردشگری در ناپایداری سکونتگاه های روستایی (مطالعه موردی: دهستان بلده کجور - شهرستان نور)، برنامه ریزی منطقه ای، سال ۱، شماره ۲، صص: ۱۴-۱.
- ۱۹- مهدوی، مسعود، قدیری معصوم، مجتبی، قهرمانی، نسرین (۱۳۸۷). اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره کن و سولقان، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۲، ۳۹-۶۰.
- ۲۰- نوری، غلامرضا، فتوحی، صمد، تقی زاده، زهرا (۱۳۹۲). اولویت بندی قطب های گردشگری استان کرمانشاه براساس پتانسیل مناطق نمونه گردشگری با استفاده از روش تصمیم گیری چند معیاره تاپسیس، جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۴، صص: ۹۴-۷۵.
- ۲۱- یعقوبی، جعفر (۱۳۹۱). نظرسنجی درباره برخی پیامدهای گردشگری روستایی در مناطق روستایی بخش سلطانیه، استان زنجان، روستا و توسعه، سال ۱۵، شماره ۲، ۱۵۳-۱۳۹.
- 22-Arntzen, J., Setlhogle, T., & Barnes, J (2007). Rural livelihoods, poverty reduction, and food security in Southern Africa: Is CBNRM the answer? Washington, DC: International Resources Group.
- 23-Breidenhann, J., & Wickens, E (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas vibrant hope or impossible dream? Tourism Management, 25 (1), 71- 79.

- 24-Burns, P., & Novelli, M (2007) *Tourism and Politics: Global Frameworks and Local Realities* (1 ed., pp. 1-4).
- 25-Dot, S (1994). *National Rural Tourism strategy*, commonwealth apartment of Tourism, Canberra.
- 26-Fossati, A. & Panella, G (2000). *Tourism and sustainable development: a theoretical framework*. In A, Fossati, & G. Panella (Eds.), *Tourism and sustainable economic development* (pp. 3 - 36). Boston: luer Academic Publishers.
- 27-Giaoutzi, M., & Nijkamp, P (2006). *Emerging trends in tourism development in an open world*. In M. Giaoutzi, & P. Nijkamp (Eds.), *Tourism and regional development: New pathways* (pp. 1-12). Aldershot, UK: Ashgate Publishing Ltd.
- 28-Gnoth, J. and Zins, A. H (2011). *Developing a Tourism Cultural Contact Scale*, *Journal of Business Research*, in Press, Corrected Proof.
- 29-Holland J. Burian M. and Dixey L., (2003). *Tourism in Poor Rural Areas, Diversifying the Product and Expanding the Benefits in Rural*, Paper No. 12.
- 30-Kim S.S, Prideaux B, & Prideaux, J (2007). *Using Tourism To Promote Peace On The Korean Peninsula*, *Annals of Tourism Research*, Vol. 34, No. 2, pp. 291–309.
- 31-Lee, C. C., & Chang, C.P (2008). *Tourism development and economic growth: a closer look at panels*. *Journal of Tourism Management*. 29 (1), 180 - 192.
- 32-Lin Ch-H, Morais D.B and Hou J.Sh, (2003). *Case Study of the Relationship Between Socio-Economic Equality and Spatial Distribution of Tourist Sites in Taiwan: An Application of Geographic Information Systems*, *Proceedings of the 2003 Northeastern Recreation Research Symposium*, pp: 177-184.
- 33-Marcouiller D.W, Kim K.K and Deller S.C (2004). *Natural Amenities, Tourism and Income Distribution*, *Annals of Tourism Research*, Vol. 31, No. 4, pp. 1031–1050.
- 34-Nepal S.K (2007). *Tourism and Rural Settlements Nepal's Annapurna Region*, *Annals of Tourism Research*, Vol. 34, No. 4, pp. 855–875.
- 35-Opperman, M (1996). *Rural Tourism in southern Germany*, *annals of Tourism research*, vol. 23 Num 1, Pergamum Press, USA.
- 36-Sariisik, M., Turkay, O. and Akova, O (2011). *How to Manage Yacht Tourism in Turkey: A SWOT Analysis and Related Strategies*, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, Vol. 24, PP. 1014–1025.
- 37-Sebele, L.S (2010). *Community-based tourism ventures, benefits and challenges: Khama Rhino Sanctuary Trust, Central District, Botswana*. *Journal of Tourism Management*. (31). 136–146.
- 38-Sharpley R & Sharpley J. (2003). *Rural Tourism: An Introduction*.